

*До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.01
у Львівському національному університеті імені Івана Франка*

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора економічних наук, доцента Баранова Андрія Леонідовича
на дисертацію Войтович Людмили Мирославівни
«Державне регулювання розвитку страхової системи в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність теми дисертаційної роботи

Страхова система та її розвиток потребують обов'язкового регулювання з боку держави. Така необхідність зумовлена високим ступенем відповідальності страхових компаній за ті соціально-економічні наслідки, до яких може призвести реалізація страхових ризиків у країні. Оскільки держава частково перекладає на страховиків відповідальність за відшкодування завданих збитків майну фізичних та юридичних осіб, а також заподіяної шкоди життю й здоров'ю населення, то вона повинна забезпечити безумовне виконання ними взятих на себе страхових зобов'язань. Окрім того, держава повинна дбати про збалансований розвиток страхової системи, визначати стратегічні пріоритети такого розвитку, контролювати платоспроможність та ліквідність страхових компаній, захищати інтереси споживачів страхових послуг тощо. Актуальність та важливість цього питання також зумовлені зміною регулятора та наглядового органу на вітчизняному страховому ринку, трансформацією моделі державного регулювання, оновленням профільного законодавства. Найбільшим викликом для нової системи регулювання на сучасному етапі стали військові дії та впровадження воєнного стану на території України.

З огляду на зазначені вище особливості та важливість обраного напрямку дослідження, обрана тема дисертаційної роботи Войтович Л.М. та її мета щодо розроблення теоретично-методологічних підходів функціонування страхової системи України на сучасному етапі розвитку економіки та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення й підвищення ефективності механізму

державного регулювання розвитку страхової системи є актуальною і значимою з наукової та практичної точки зору.

Зв'язок дисертаційної роботи з державними та галузевими науковими програмами і темами

Дисертаційна робота пов'язана з прикладними держбюджетними темами кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка: «Оптимізація регулятивної політики у банківському і страховому бізнесі України» (0108U004147), «Управління реструктуризацією фінансових посередників в економіці України» (0110U001362), «Управління грошовим господарством фінансових посередників в економіці України» (0112U003245), «Управління відтворенням банківського і страхового бізнесу в Україні» (0116U001643) та «Фінансовий бізнес України в умовах поглиблення євроінтеграції» (0120U101793). Особистий внесок дисертантки полягає у вивченні теоретичних і прикладних проблем розвитку страхової системи та розробленні рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитку страхової системи й підвищення ефективності функціонування вітчизняної страхової системи в Україні.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна отриманих в процесі дослідження результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів функціонування страхової системи України на сучасному етапі розвитку економіки та розробленні рекомендацій щодо вдосконалення та підвищення ефективності механізму державного регулювання розвитку страхової системи.

Найбільш значні наукові результати, що одержані особисто автором та виносяться на захист:

– введено в понятійно-категоріальний апарат страхової науки поняття «державне регулювання розвитку страхової системи», під яким запропоновано

розуміти застосування державою комплексу заходів цілеспрямованого впливу на страхову систему, які забезпечують ефективну її організацію задля досягнення збалансованого розвитку економіки (с. 104);

– обґрунтовано вплив таких чинників, як середньорічний дохід на одну особу, рівень інфляції та безробіття, на розвиток страхової системи на основі проведеного PESTL-аналізу (с. 264-265) та кореляційно-регресійного аналізу (с. 268-277). Рекомендовано використовувати інтегральний індекс розвитку страхової системи та сформульовано методологічні підходи до його розрахунку (с. 278-285) для виявлення сучасних тенденцій розвитку страхової системи та вибору механізму державного регулювання залежно від стадії її розвитку;

– запропоновано авторську модель ризик-орієнтованого підходу до державного регулювання розвитку страхової системи (рис. 4.4., с. 339), яка ґрунтується на міжнародних та національних стандартах щодо оцінювання ризиків суб'єктів страхової системи, а також практичні рекомендації щодо втілення цього підходу регулятором в Україні (с. 349-353);

– розроблено авторську Концепцію державного регулювання розвитку страхової системи в Україні (с. 428-436), яка включає: чинники розвитку страхової системи, комплекс заходів цілеспрямованого впливу на страхову систему із диференційованим підходом до державного регулювання на кожній стадії її розвитку, напрями реалізації та очікувані результати. Реалізація запропонованої Концепції сприятиме покращенню організації страхової системи, інформаційній відкритості та інтеграції у світовий страховий простір.

Запропоновані нові концептуальні напрацювання страхової системи на основі застосування структурно-функціонального підходу в частині виділення та обґрунтування її функцій (захисної, превентивної, стимулювальної, соціальної) (с. 62-63), ознак (с. 63-65), класифікації за територією дії, способом керування, ступенем зв'язку із зовнішнім середовищем, ступенем еволюції в часі, ступенем складності системи, ієрархією побудови, етапами життєвого циклу розвитку системи, способом організації систем, типом економічних відносин (с. 83-91).

Схвального відгуку заслуговує розкриття змісту та структури механізму державного регулювання розвитку страхової системи (рис. 1.4, с. 107), який включає: життєвий цикл розвитку страхової системи, стратегічну мету та завдання державного регулювання, суб'єкти та об'єкти, принципи, функції, чинники впливу на розвиток страхової системи, методи та інструменти, очікувані результати від державного регулювання. Наповнення складових механізму буде змінюватися залежно від стадії життєвого циклу розвитку страхової системи.

Суттєвим науковим доробком дисертантки є удосконалення понятійно-категоріального апарату державного регулювання розвитку страхової системи, а саме авторське трактування низки дефініцій: «державне регулювання страхової системи» (с. 102), «механізм державного регулювання розвитку страхової системи» (с. 105-106), «розвиток страхової системи» (с. 140-142), «життєвий цикл розвитку страхової системи» (с. 145), «ефективність державного регулювання» (с. 184-193).

Необхідно відзначити перелік практичних рекомендацій, розроблених дисертанткою на основі аналізу моделей державного регулювання в європейських країнах, щодо вдосконалення державного регулювання розвитку страхової системи України із врахуванням національних особливостей діяльності суб'єктів страхової системи.

Положення наукової новизни, викладені у дисертаційній роботі Войтович Л.М., відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації

Обґрунтованість та достовірність наведених у дисертації результатів підтверджується комплексом використаних загальнонаукових та емпіричних методів наукового пізнання, серед яких: наукової абстракції (для з'ясування сутності та структури державного регулювання розвитку страхової системи); теоретичного узагальнення (для визначення сутності страхової системи, її ознак

та функцій); логічний, історичний (при розгляді еволюційних етапів розвитку елементів страхової системи); аналізу і синтезу (для аналізу цілісності страхової системи, визначення її стадій розвитку у життєвому циклі та виокремлення характерних ознак); індукції та дедукції (у процесі висвітлення особливостей державного регулювання розвитку страхової системи, формування висновків і вироблення рекомендацій щодо розвитку страхової системи); порівняльний (при оцінюванні розвитку страхової системи на різних стадіях життєвого циклу, державного регулювання розвитку страхової системи у різних країнах); групування (для формування класифікаційних ознак задля виокремлення видів і функцій страхової системи; чинників впливу на її розвиток; методів, принципів та інструментів державного регулювання розвитку страхової системи); багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу (для вивчення впливу екзогенних чинників на розвиток страхової системи України); моделювання (при інтегральному оцінюванні розвитку вітчизняної страхової системи); методи лінійного тренду (з метою прогнозування розвитку страхової системи).

Вдале поєднання сукупності взаємодоповнюючих наукових методів дало змогу дисертантці сформулювати нові теоретико-методологічні та практичні засади забезпечення державного регулювання розвитку страхової системи в Україні.

Одержані наукові результати базуються на глибокому вивченні та критичному осмисленні значної кількості літературних джерел, серед яких праці вітчизняних і зарубіжних вчених, численні законодавчі акти України та міжнародного права, статистичні дані. Зроблені у дисертації висновки та рекомендації логічні і є результатом всебічного та об'єктивного аналізу досліджуваних явищ, здійсненого за допомогою сучасного наукового інструментарію.

Логіка дослідження, використання сукупності загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів дослідження, всі види апробації результатів наукової роботи, результати аналізу змісту дисертації дозволяють зробити висновок про достатню аргументованість й достовірність положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи Войтович Л.М.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Наукові результати, що виносяться на захист, повністю представлені в наукових працях, які відповідають вимогам МОН України до наукових статей.

Основні положення дисертації опубліковано у 58 наукових працях загальним обсягом 115,27 д.а., з яких особисто автору належить 50,5 д.а., з них: 1 одноосібна монографія (20,5 д.а.), 3 колективні монографії (автору належить 3,19 д.а.), 3 статті – у періодичних наукових виданнях інших держав, що включені до міжнародної наукометричної бази Scopus, 22 статті – у зарубіжних та наукових фахових виданнях України, 26 публікацій в інших виданнях. Положення наукової новизни, які винесені на захист, висвітлено у зазначених публікаціях та в рефераті повною мірою.

Положення дисертаційної роботи мають достатню апробацію і сукупно представлені на двадцяти шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Такі показники відповідають вимогам МОН України до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Значення дослідження для науки і практики, перспективи його використання

Окремі положення, висновки та пропозиції, отримані дисертанткою у процесі дослідження, використані у діяльності: РЦ Тернопільської філії АТ «СГ «ТАС», зокрема використано практичні рекомендації щодо процесу формування ділових відносин страхової групи у розрізі оцінювання ризику, розроблення правил страхування та внутрішніх документів (довідка № 185-04 від 11.12.2019 р.); Головного Управління ДПСУ, використано для оптимізації роботи розроблені концепційні основи та методологічний інструментарій податкового регулювання (довідка № 46500/10/13-01—07-16 від 26 листопада 2020 р.); Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації під час розроблення проєктів нормативно-правових актів, а також складанні

довгострокових прогнозів, формуванні та реалізації Стратегії розвитку Львівщини на період до 2027 р., в частині напрямів вдосконалення державного регулювання вітчизняних страхових компаній та подальшого розвитку страхової системи, її інтеграції у світовий страховий простір (довідка № 1-52/455 від 10 листопада 2020 р.); СК “ПЗУ”, використовуються рекомендації щодо вдосконалення процесу застосування ризик-орієнтованого підходу до державного регулювання розвитку страхової системи, який має здійснюватися циклічно, шляхом визначення й оцінювання ризиків на рівні СК та клієнта, вжиття заходів щодо мінімізації ризиків, враховуючи відповідні критерії ризиків і документування результатів (довідка № 423 від 10 вересня 2021 р.); СК “УНІКА”, використано практичні пропозиції щодо процесів формування ризик-профілів СК, внутрішніх документів оцінювання ризиків (довідка № 135 від 19 листопада 2021 р.); Академії фінансового моніторингу Державної служби фінансового моніторингу України, враховано запропоновані дисертанткою критерії оцінювання ризиків страховими компаніями, які зобов’язані у своїй діяльності застосовувати ризик-орієнтований підхід і є пов’язані з клієнтами страховиків, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта, видом послуг, що клієнт отримує від страхової компанії, та каналами постачання послуги (довідка № 1003 від 25.11.2021 р.); Ради НБУ, враховано рекомендації дисертаційної роботи у частині удосконалення регулювання та наглядової діяльності НБУ при підготовці питання проблеми страхування та кредитування в Україні (довідка № В/10-0006/34916 від 16.05.2022 р.); СК «ПЗУ» (м. Краків, Польща), використовуються рекомендації щодо впровадження моделі ризик-орієнтованого підходу, відповідно до якої у СК повинні формуватися внутрішні документи та положення із власними критеріями ризику для створення ризик-профілю клієнта СК (довідка № 14/60 від 21.02.2022 р.); Хмельницької філії ПрАТ «СК «Провідна», впроваджено пропозиції щодо використання новітніх каналів збуту страхових послуг за допомогою мобільних додатків, мережі Інтернет та блокчейн-технологій (довідка № 107 від 07 лютого 2022 р.).

Теоретичні положення і практичні рекомендації дисертаційної роботи використовуються у освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін: «Економічна безпека держави», «Міжнародна економіка», «Управління економічними ризиками», «Теорія безпеки соціальних систем» (довідка № 46 від 9 грудня 2020 р.) та Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання навчальних дисциплін: «Страховання», «Страхова система», «Ринок фінансових послуг», «Міжнародний страховий бізнес», Стратегічне управління фінансами, банківською справою та страхуванням», «Державне регулювання економіки» (довідка № 1245-Н від 01 червня 2022 р.).

Оцінка дотримання академічної доброчесності у дисертації

У дисертаційній роботі Войтович Л.М. дотримано вимог академічної доброчесності. Ознак та фактів фальсифікації чи фабрикування наукових результатів, плагіату не виявлено. Встановлено коректність посилань на першоджерела.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Високо оцінюючи дисертаційну роботу Л.М. Войтович, вважаємо за необхідне висловити зауваження, вказати недоліки та дискусійні положення.

1. Погоджуючись з розмежуванням дисертанткою дефініцій «страховий ринок» та «страхова система» (с. 51-53), вважаємо дискусійним визначення останнього поняття (с. 60) та включення до страхової системи лише страхових й перестрахових компаній, філій страховиків-нерезидентів, товариств взаємного страхування, страхових та перестрахових пулів. Зокрема, потребує додаткової аргументації не доцільність включення страхової інфраструктури (с. 53-55). Також поза увагою дисертантки залишилися такі важливі елементи та суб'єкти страхової системи, як регулятор у сфері страхування та інші професійні об'єднання учасників, окрім пулів (наприклад, бюро, асоціації тощо).

2. Не цілком зрозумілим є вибір дисертантки щодо поглибленого дослідження еволюційного розвитку окремих елементів страхової системи та

деяких видів страхування (п. 2.2), а не розвитку страхової системи в цілому з виділенням стадій життєвого циклу на прикладі окремої країни чи історичного періоду тощо. Також дискусійним, на нашу думку, є підхід щодо виокремлення страхових інститутів в епоху Античності та Середньовіччя.

3. Потребує додаткового пояснення позиція дисертантки щодо вибору конкретного переліку та кількості показників для побудови інтегрального індексу розвитку страхової системи (с. 196-197, с. 278-280). Вважаємо дискусійним та недостатньо обґрунтованим використання таких показників, як обсяг страхових премій на одну страхову компанію, частка премій від перестраховування у валових страхових преміях, обсяг сплачених статутних капіталів на одну страхову компанію.

4. При виокремленні та характеристиці стадій життєвого циклу розвитку страхової системи в Україні протягом 1991-2021 рр. (п. 3.1) варто було б більш поглиблено дослідити та обґрунтувати взаємозв'язок між зміною показників, що характеризують страхову систему (сформованих страхових резервів, активів, сплачених статутних капіталів, кількості страхових компаній (рис. Е.1, Е.2, Е.3 та Е.4 додатку Е), та зміною стадії життєвого циклу. Чи може страхова система бути у занепаді, коли основні показники, що її характеризують, зростають?

5. Погоджуючись з твердженням дисертантки щодо включення нагляду за страховою системою до державного регулювання розвитку страхової системи (с. 336, п. 5.2), вважаємо, що робота значно б виграла, якби дисертантка здійснила аргументоване розмежування цих понять, підкріпивши свої висновки поточним аналізом діяльності НБУ.

6. Вважаємо, що у п. 5.1 при дослідженні інноваційного потенціалу страхової системи, потрібно було б детально пояснити яким чином НБУ має сприяти впровадженню страховими компаніями інновацій для удосконалення бізнес-процесів та розроблення сучасних страхових продуктів.

7. Підкреслюючи наукові здобутки дисертантки, разом з тим, не можна не зауважити, що поза увагою залишилося питання розвитку вітчизняної страхової

системи в умовах війни. Доцільним було б запропонувати авторське бачення повоєнного державного регулювання розвитку страхової системи в Україні.

Зроблені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, їх варто розглядати як побажання щодо напрямів подальших наукових розробок Л.М. Войтович.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Войтович Людмили Мирославівни на тему «Державне регулювання розвитку страхової системи в Україні» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке виконане на актуальну тему. Робота виконана з дотриманням правил і норм академічної доброчесності. Вона є результатом самостійного дослідження, в якому отримано нові теоретико-методологічні та практичні результати, що мають загальнонаціональне значення для науки та практики.

Результати досліджень, за якими Л.М. Войтович захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, в її докторській дисертації не використовувалися. Робота за своїми об'єктом і предметом дослідження, змістом, положеннями наукової новизни, висновками та рекомендаціями відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Зміст реферату є ідентичним основним положенням дисертації. В ньому наведені основні результати та висновки дослідження, наукова новизна та практична цінність цих результатів. Ключові положення дисертаційної роботи висвітлені в опублікованих працях автора.

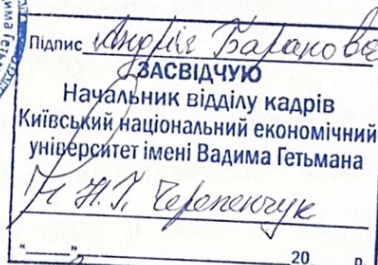
Робота оформлена згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759). Проведене дослідження забезпечило досягнення поставленої мети та завдань, а апробація та використання результатів дослідження підтвердили їхню достовірність та обґрунтованість.

За змістом, актуальністю, оформленням, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему «Державне регулювання розвитку страхової системи в Україні» відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197, а її автор, Войтович Людмила Мирославівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

в.о. завідувача кафедри
інноваційних бізнес-технологій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
доктор економічних наук, доцент

Андрій БАРАНОВ

Відлучено керівництво у спеціалізовану
вчену раду 14.08.2023.
Вчений секретар Н. Демшук